

BIBLIOTECA ITALIANA

Publicată sub patronajul
INSTITUTULUI ITALIAN
PENTRU STUDII FILOZOFICE

Colecție bilingvă coordonată

de

SMARANDA
BRATU ELIAN

NUCCIO ORDINE

Carte editată cu sprijinul
MINISTERULUI AFACERILOR EXTERNE
AL REPUBLICII ITALIENE

Libro stampato con il contributo del
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
DELLA REPUBBLICA ITALIANA

CARLO GOLDONI

MEMORIE ITALIANE

CARLO GOLDONI

MEMORII ITALIENE

Traducere din italiană,
note și îngrijirea ediției de
MIRUNA BULUMETE

Cronologie de
SMARANDA BRATU ELIAN

Cu o prefață de
CARMELO ALBERTI

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristian Negoită
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Ganesha Publishing House

Carlo Goldoni
Memorie italiane
Giulio Einaudi editore s.p.a. Torino, 1969

© HUMANITAS, 2016, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Goldoni, Carlo
Memorii italiene / Carlo Goldoni; trad. din italiană,
note și îngrij. ed de Miruna Bulumete; cronolog. de Smaranda Bratu Elian;
cu o pref. de Carmelo Alberti. – București: Humanitas, 2016
ISBN 978-973-50-5441-0
I. Bulumete, Miruna (trad., note; ed.)
II. Bratu-Elian, Smaranda (tab. cronologic)
III. Alberti, Carmelo (pref.)
821.131.1-94=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Notă asupra ediției și traducerii

Publicate în premieră în spațiul nostru cultural, *Memoriile italiene* ale lui Carlo Goldoni înfățișează cele mai însemnate episoade din viața marelui dramaturg, de la vârsta de opt ani până la cea de treizeci și cinci de ani. Scrise cu coerență românească, ele îi oferă cititorului posibilitatea de a urmări, dincolo de scene de viață savuroase – dat fiind că „însăși viața mea este o comedie“ (*tomul V*) –, parcursul care, cu forța unei meniri, resimțite și mărturisite ca atare, îl poartă pe Goldoni spre a deveni comediodograful inegalabil ce a reformat teatrul italian în secolul al XVIII-lea.

În ciuda faptului că se presupune că au fost elaborate într-o perioadă îndelungată, de aproximativ douăzeci de ani, fiind publicate episodice sub formă de prefete ale tomurilor de comedii editate de Pasquali, începând cu anul 1761, *Memoriile* prezintă continuitate ideatică și unitate stilistică. Autorul se oprește cu nararea întâmplărilor din viața sa la treizeci și cinci de ani, deoarece proiectul Pasquali se întrerupe la tomul XVII, deși inițial fusese gândit să fie alcătuit din circa patruzeci de volume. Perspectiva din care sunt scrise *Memoriile* (având în vedere că primul lor „episod“ a fost trimis editorului pe când autorul avea cincizeci și patru de ani, iar ultimul când era deja octogenar) este aceea a unui Goldoni care cunoscuse deja din plin culmile succesului, care avea conștiința valorii lui și a faptului că povestea propriei vieți, împletită în mod indisolubil cu cea a teatrului său, avea să stârnească interesul contemporanilor și posterității. *Memoriile* sunt așadar o operă de maturitate, așezată în fruntea comediilor cu intenția de a-l delecta pe cititor, uneori chiar mai mult decât comediile înseși (fiindcă așa cum sunt ele pline de „întâmplări hazlii și noutăți la care

nu te aștepți [...] ar putea răscumpăra plictiseala prilejuită de vreo comedie“ – tomul II), și de a-l incita, asemeni unui foileton captivant, să-și dorească să cumpere, tom după tom, întreaga ediție de lux a operelor goldoniene (care circulau și în ediții mai accesibile).

Tocmai de aceea limbajul *Memoriilor*, care ne-a interesat cu precădere în procesul traducerii, este unul prin care Goldoni a ținut să-și câștige cititori cât mai mulți, din toate sferele sociale, de pe tot cuprinsul peninsulei și, după cum vom vedea, și de dincolo de granițele acesteia. Astfel, spre deosebire de unele comedii scrise în grai venețian, *Memoriile* apar epurate de orice dialectalism: vorbirea regională e prezentă doar ocazional, când autorul redă întocmai cuvintele anumitor persoane, cum ar fi cele ale mamei sale, și bineînțeles că, în aceste cazuri, a fost transpusă și în traducere prin regionalisme românești.

Suntem departe în Secolul Luminilor de o italiană standard, chiar dacă o limbă a literaturii era împământenită de câteva sute de ani: aceea pe care un alt scriitor venețian, care trăiește cu circa două sute de ani înainte de Goldoni, Pietro Bembo, a identificat-o în toscana din secolul al XIV-lea, în limba „celor trei coroane“ (Dante, Petrarca și Boccaccio). În consonanță cu scriitorii marcanți din contemporaneitatea iluministă, Goldoni face un pas înainte în procesul de formare a unei limbi naționale italiene (cu circa un secol înainte ca Italia să devină din punct de vedere politic o națiune): evită în scrierile lui orice pedanterie și prețiozitate (cultivate cu precădere de literatura secolului precedent), dar și termeni și structuri frastice erudite, specifice prin tradiție limbajului literar italian, încredințat fiind „că, mai degrabă decât miraculosul, la inima oamenilor ajunge ce e simplu și natural“ (*Precuvântare la ediția apărută la Veneția în MDCCL și la cea apărută la Florența în MDCCLIII*). Această „lesniciune și naturalețe“ (tomul XIII), ce se reflectă atât într-un lexic foarte cumpănit și aderent la realitățile descrise, cât și într-o curgere firească a frazei, am avut-o permanent în vedere ca invariantă a traducerii. Firescul limbajului din *Memorii* nu înseamnă însă prozaism: diversitatea situațiilor și sentimentelor,

înfățișate cu versatilitate și profunzime, presupun un lexic foarte nuanțat. Conservarea bogăției și pitorescului limbajului goldonian a fost unul dintre obiectivele prezentei traduceri: am recurs – nu de puține ori – în acest sens la redarea unor vorbe pline de duh ale autorului prin expresii autentice românești, fără a opta însă, din motive deja amintite, pentru cele aparținând registrului regional.

Goldoni este conștient că scrierile lui impun un model lingvistic: grăitoare, în acest sens, este mărturia lui Voltaire care o învăța limba italiană pe fiica marelui Corneille, servindu-se de operele lui Goldoni (tomul I); cu vădită mândrie, în același pasaj din *Memorii*, autorul italian consemnează că a aflat și de la alți francezi că se foloseau în același scop de scrierile lui. În lumina acestor dezvăluiri, se poate înțelege pe deplin că *Memoriile*, ce deschideau ediția de referință a operelor lui Goldoni și-i fixau identitatea în ochii celorlalți, trebuiau în mod imperativ să prezinte un limbaj exemplar și întru totul în spiritul vremii. În mod programatic, autorul își păstrează scrierea la nivelul limbajului conversației burgheze din secolul al XVIII-lea. Registrul conversațional nu vizează doar nivelul limbii, ci este prezent și prin numeroase mărci discursive specifice, precum adresarea directă față de cititor prin diferite apelative, întrebări și exclamații, interjecții și construcții superlative. Toate au fost, cu acribie, echivalate în traducere. Semnalăm faptul că, în cazul a două întrebări retorice, am optat pentru transpunerea lor în limba română sub forma unor exclamații. S-a păstrat astfel intensificarea afectivă a enunțului, evitându-se totodată caracterul artificial pe care niște fraze de lungimi considerabile l-ar fi avut dacă s-ar fi încheiat ca interogații.

Orice text din epocile trecute ridică traducătorului problema oportunității arhaizării limbajului. O transpunere în limbajul iluminiștilor români ar fi îngreunat lectura și nu ar fi dus la o echivalare satisfăcătoare, dat fiind gradul de cultură mult mai avansat al spațiului italian față de cel român și existența multor *realia* diferite, și, mai înainte de toate, ar fi trădat textul goldonian în intențiile lui. Prin destinatarul căruia i se adresează

direct, creând impresia de spontaneitate și imediatețe, Goldoni a avut în vedere și lectorul postum, or, tocmai lipsa acestei distanțe, care la nivel pragmatic constituie una dintre caracteristicile fundamentale ale textului, s-ar fi estompat sau ar fi dispărut într-un totuși dacă s-ar fi interpus filtrul unui limbaj învechit. Ca atare, am optat pentru transpunerea textului în limbaj contemporan, evitând însă neologismele și recurgând, cu o recurență totuși limitată, la o subtilă arhaizare prin cuvinte învechite, dar nu total ieșite din uz (cum ar fi „oblăduire“, „olac“ și altele), și prin câteva arhaisme de prim grad, într-un totuși comprehensibile pentru cititor și care constau, de exemplu, în franțuzisme ce se termină în sufixul „-iune“ (cum ar fi „profesiune“ în loc de „profesie“, „dicțiune“ în loc de „dicție“).

Textul italian din volumul de față este în conformitate cu ediția *Memorie italiane*, îngrijită de Epifanio Ajello, apărută la Napoli, la Editura Liguori, în 2012, ce respectă din toate punctele de vedere, inclusiv al grafiei, tomurile Pasquali, adică ediția princeps a memoriilor. Tot din această ediție au fost preluate în prezentul volum gravurile ce precedă fiecare prefață și care au funcția unor ilustrații ce înfățișează un eveniment însemnat prezentat în *Memorii*. De asemenea, într-un deplin raport specular, Goldoni descrie în textul prefețelor fiecare desen în parte, explicând scena realistă centrală, precum și figurile alegorice ce, de multe ori, o încadrează.

Aparatul critic, reprezentat de note, a fost conceput astfel încât să ofere cititorului român informații esențiale cu privire la: personalități culturale și politice, mai mult sau mai puțin notorii; personaje mitologice; situații importante din viața lui Goldoni sau a altor persoane la care autorul face doar *en passant* referire; evenimente istorice; instituții, funcții, instrumente de plată specifice epocii. De asemenea, în note se regăsesc traduceri citatelor în latină, precum și explicarea unor *realia*. În acest sens, specificăm faptul că anumite realități italiene, care nu au un corespondent – măcar parțial echivalent – în spațiul nostru, au fost păstrate ca atare în traducere: de exemplu, *burchiello*, *bassetta* etc.

După cele trei volume de teatru semnate de Carlo Goldoni, apărute în aceeași colecție bilingvă la Editura Humanitas, cunoașterea marelui dramaturg poate, așadar, continua pentru unii cititori prin chiar memoriile autorului. Pentru alții, în schimb, *Memoriile italiene* pot fi începutul descoperirii acestei figuri de geniu, care ne invită, printr-o proză limpede și de mare expresivitate, nu doar în iureșul pitoresc al întâmplărilor din propria-i viață, ci și în laboratorul în care împlinește reforma teatrului italian, printre actorii și pe scenele din Epoca Luminilor, și care, mai mult chiar, ridică pentru noi cortina peste un întreg secol.

M.B.

MEMORIE ITALIANE

MEMORII ITALIENE

Carlo Goldeni Avvocato Veneto

Leopoldo Tripodi del.

Marco Pittori incid.

*A SUA ALTEZZA REALE IL SERENISSIMO
INFANTE DI SPAGNA DON FILIPPO, DUCA
DI PARMA, PIACENZA, GUASTALLA*

CARLO GOLDONI

La Grazia Clementissima, che mi ha accordata l'A.V.R. di dichiararmi suo attual Servitore, Poeta, e Pensionario è il maggior fregio, che possa onorare le opere mie, e l'umilissima mia persona. Sotto l'altissima Real di Lei protezione pongo questa mia completa voluminosa edizione, implorando per essa i Sovrani auspici del mio Real Padrone. Questa non è una Dedicata, ma un Memoriale. Non sono sì temerario per dedicare le miserabili mie fatiche a un sì gran Principe, il di cui sangue deriva dalle più vaste, e più eccelse Monarchie dell'Europa, venuto a render felice la nostra Italia.

Il Genio antichissimo per l'armi, e per le lettere de' sempre Grandi, e sempre Amati Borboni fiorisce or piuchemai nell'A.V.R., e trovano nel di Lei cuore magnanimo, e generoso il loro asilo le Scienze, e le Belle Arti. Luogo io non merito fra i letterati da Lei protetti, ma accordata una volta dal Principe una beneficenza, è accordata per sempre; onde, prostrato umilmente al Trono dell'A.V.R., le pongo a' piedi tutte le opere mie, che ora sono per raccogliere, ed unitamente stampare, in una guisa meno indegna degli sguardi suoi clementissimi, prendendo da ciò coraggio ad un'impresa per me grandissima, animata dalla di Lei Reale Munificenza.

*ALTEȚEI SALE REGALE PREAMĂRITUL
INFANTE AL SPANIEI FILIP, DUCE DE PARMA,
PIACENZA, GUASTALLA¹*

CARLO GOLDONI

Marea bunăvoință pe care Alteța Voastră Regală mi-a arătat-o numindu-mă Slujitor, Poet și Stipendiat² al său este cea mai de seamă cinstire pentru operele mele și pentru prea umila mea persoană. Pun sub oblăduirea Alteței Voastre Regale această vastă și atotcuprinzătoare ediție, implorând pentru ea înaltele auspicii ale Luminăției Voastre. Această epistolă nu este o dedicație, ci e spre aducere-aminte. N-am atâta îndrăzneală încât să dedic jalnica mea osteneală unui atât de glorios Principe, căruia îi curge prin vine sângele celor mai mari și mai slăvite monarhii din Europa, venit să fericească Italia noastră.

Străvechea iscusință într-ale armelor și literelor a preamăriților și dintotdeauna iubiților Bourboni³ înflorește azi mai mult ca oricând în Alteța Voastră Regală, iar științele și artele frumoase își găsesc în inima Voastră bună și darnică un loc generos. Eu nu merit să mă număr printre scriitorii ocrotiți de Alteța Voastră, dar odată ce Principele își dăruiește o binefacere, și-o dăruiește pe veci; așa încât, plecat cu umilință în fața tronului Alteței Voastre Regale, Vă pun la picioare toate scrierile mele, adunate și tipărite acum într-un chip mai vrednic de privirea Voastră binevoitoare, încumetându-mă la o lucrare de mare însemnătate pentru mine, însuflețită de mărinimia Voastră Regală.

PREFAZIONE DELL'AUTORE
premessa all'edizione di Venezia MDCCL
e a quella di Firenze MDCCLIII

Cedendo alle persuasioni, e agli amorevoli desideri de' miei Padroni, e de' miei amici, di molti de' quali è non men venerabile il giudizio, che rispettabile l'autorità, do alle stampe le Commedie, che ho scritte finora, e che tuttavia vo scrivendo ad uso de' Teatri d'Italia.

Molti si aspetteran forse, ch'io ponga loro in fronte una Prefazione erudita, e compiuta, in cui ragionando dell'Arte comica, su i principi degli antichi, e moderni buoni Maestri, venga a render poi conto della mia esatta obbedienza a' loro precetti nella composizione delle Teatrali mie Opere, ma di gran lunga s'inganna, chi da me attende una così inutil fatica. Dopo tanti secoli, che si sono scritti interi volumi su questo proposito da valentissimi Uomini d'ogni colta Nazione dovrò io per avventura fare ancora il Maestro, ed in tuono pedantesco profferir per nuovi oracoli le cose tante volte dette, e ridette da tanti? O pur sotto specie di una preventiva giustificazione mi farò io vanaglorioso delle stesse mie Commedie?

Non vuol ragione però, che affatto nude io le dia al Pubblico col mezzo delle stampe, come fo sulle Scene. Si dee usar da qualunque Autore questo rispetto a' suoi Leggitori di non creder le opere proprie non bisognose di veruna giustificazione. Mi parebbe presunzione, tanto il voler sostenerle perfette in ogni parte col mezzo di una diffusa apologia, quanto l'abbandonarle affatto, quasi mostrando in tal guisa di stimarle ottime, e di non temere, che potesse trovarsi in essecosa degna di censura.

Io per tanto intendo unicamente di supplire a questo rispettoso dovere, col render conto al Pubblico di ciò, che mi ha impegnato in questa sorta di applicazione, e de' mezzi che ho tenuti, e che tengo per abilitarmi a servire il meglio, che per me si può a' generosi Spettatori delle mie Commedie.

PREFAȚA AUTORULUI

*Precuvântare la ediția apărută la Veneția în MDCCL
și la cea apărută la Florența în MDCCLIII⁴*

Înduplecat de stăruințele și dorințele pline de afecțiune ale stăpânilor și ale prietenilor mei, a căror judecată e tot atât de chibzuită pe cât le e de mare vaza, dau la tipar comediile pe care le-am scris până acum, ca și pe cele pe care le voi mai scrie, spre a fi jucate în teatrele din Italia.

Poate că mulți se așteaptă să le pun dinainte o prefață erudită și completă, în care să vorbesc despre arta comică potrivit preceptelor antice și ale învățaților de azi, pentru ca apoi să arăt cum mă supun întocmai lor când îmi scriu piesele; se amăgește însă din plin cine așteaptă de la mine o asemenea osteneală zadarnică. După atâtea secole în care s-au scris o sumedenie de volume de către oameni de valoare din toate popoarele învățate, mai trebuie oare și eu să fac pe învățatul și, cu un ton pedant, să rostesc ca un oracol lucruri ce s-au spus de atâtea ori de atâția alții? Sau, chipurile, voind să aduc lămuriri, să mă împăunez de fapt cu piesele mele?

Nu se cade însă nici să le înfățișez publicului tipărite fără un cuvânt înainte, cum se întâmplă în schimb pe scenă. Orice autor trebuie să aibă față de cititorii lui respectul de a nu socoti că scrierile sale nu au trebuință de vreo lămurire. Mi s-ar părea îngâmfare atât ca, printr-o amplă apologie, să le înfățișez drept desăvârșite, cât și să le las la voia întâmplării, ca și când le-aș socoti fără cusur și nu m-aș teme că s-ar putea găsi în ele ceva vrednic de critică.

Așadar, în ce mă privește, găsesc de cuviință să împlinesc doar această îndatorire și să dau seamă publicului de ceea ce m-am mânat către această îndeletnicire și de mijloacele de care m-am slujit și mă slujesc ca să devin tot mai iscusit și să dăruiesc tot ce pot eu mai bun mărinimoșilor spectatori ai comediilor mele.

Bisogna confessare, che gli uomini tutti traggono sin dalla nascita un certo particular loro genio, che gli spigne più ad uno, che ad un altro genere di professione, e di studio, al quale chi si appiglia, suole riuscirvi con mirabile facilità. Io certamente mi sono sentito rapire, quasi per una interna insuperabile forza agli studi teatrali sin dalla più tenera mia giovinezza. Cadendomi fra le mani Commedie, o Drammi io vi trovava le mie delizie; e mi sovviene, che sul solo esemplare di quelle del Cicognini in età di nov'anni in circa, una Commedia, qual ella si fosse, composi, prima d'averne veduto rappresentar alcuna in sulle Scene, di che può render testimonianza ancora il mio carissimo amico Signor Abate Don Jacopo Valle di Bergamo.

Crebbe in me vieppiù questo genio, quando cominciai ad andare spesso a' Teatri; né mai mi abbandonò esso né vari miei giri per diverse Città dell'Italia, dove m'è convenuto successivamente passare, o a cagione di studio, o di seguir mio Padre secondo le differenti direzioni della Medicina sua professione. In Perugia, in Rimini, in Milano, in Pavia, in mezzo alla disgustosa occupazione di quelle applicazioni, che a viva forza mi si volean far gustare, come la Medicina prima, e poi la Giurisprudenza, si andò sempre in qualche maniera sfogando il mio trasporto per la Drammatica Poesia, or con Dialoghi, or con Commedie, or con rappresentar nelle nobili Accademie un qualche teatral Personaggio.

Finalmente ritornato in Venezia mia patria, fui obbligato a darmi all'esercizio del Foro, per provvedere, mancato di vita mio Padre, alla mia sussistenza; dopo d'essere stato già in Padova onorato della laurea Dottorale, e di aver qualche tempo servito nelle assessorie di alcuni ragguardevoli Reggimenti di questa Serenissima Repubblica in Terra ferma. Ma chiamavami al Teatro il mio genio, e con ripugnanza penosa adempiva i doveri d'ogn'altro, comeché onorevolissimo Uffizio. In fatti, se mai in altro tempo applicai con diletto, e con osservazion diligente alle Drammatiche composizioni, che su que' famosi Teatri rappresentavansi, certamente fu in quello. Dimodoché sebbene da' miei principi formar potessi un non infelice presagio dell'avvenire nella profession nobilissima dell'Avvocato in quel celebre Foro;

Trebuie să recunoaștem că tuturor oamenilor le e sortit din naștere un anume har, care-i îndeamnă mai degrabă către o profesie și o învățatură decât către alta, iar dacă și-l urmează, izbândesc cu nemaipomenită ușurință. Eu, în chip vădit, m-am simțit purtat spre arta teatrală de o putere aproape de nestăvilit, încă din cea mai fragedă tinerețe. Cel mai tare mă desfătam când îmi cădeau în mână comedii ori drame; și-mi amintesc că, având drept model doar piesele lui Cicognini⁵, în jurul vârstei de nouă ani am scris, așa cum m-am priceput, o comedie, înainte chiar de a fi văzut vreuna jucându-se pe scenă, fapt ce poate fi mărturisit și de iubitul meu prieten, abatele Don Jacopo Valle din Bergamo.

Când am început să merg mai des la teatru, acest talent al meu a crescut din zi în zi; și nu-mi dădea pace oriunde aș fi mers în multele mele călătorii prin orașele italiene, prin care m-am perindat fie pentru învățatură, fie pentru a-l urma pe tata acolo unde îl purta profesia lui de medic. La Perugia, la Rimini, la Milano, la Pavia, în toiul dezgustătoarelor îndeletniciri spre care eram împins cu forța, și mă refer la medicina mai întâi, și apoi la drept, eu căutam mereu în felurite chipuri să dau frâu liber pasiunii mele pentru teatru, fie scriind dialoguri, fie comedii, fie dând viață vreunui personaj de teatru la întâlnirile vreunei nobile academii.

Întorcându-mă în sfârșit la Veneția, patria mea, după ce tatăl meu s-a stins din viață, am fost silit să mă dedic profesiei de avocat, ca să pot face față traiului de zi cu zi; îmi luasem deja titlul la Padova și slujisem în judecătorii de seamă ale Serenissimei, aflate în ținuturile de pe uscat⁶. Talentul meu mă chema însă către teatru, așa că-mi îndeplineam cu o lehamite chinuitoare orice îndatorire, chiar demnă de stimă. Și adevărul este că niciodată n-am urmărit cu mai mare plăcere și mai mult sârg ca atunci operele dramatice jucate pe scenele vestitelor teatre de aici. Așa se face că, deși după cum începusem, puteam întrevădea un viitor promițător în aleasa profesie de avocat pe lângă acea judecătorie renumită, totuși, stăpânit întru totul de puternica mea chemare, am renunțat să-mi slujesc

pure rapito dalla violente mia inclinazione, mi tolsi alla Patria, risoluto di abbandonarmi affatto a quella interna forza che mi voleva tutto alla Drammatica Poesia. Scorse molte Italiane Città, intento ad apprendere i vari usi, e costumi, che pur diversi fioriscono ne' vari Domini di questa nostra deliziosa parte d'Europa; fermatomi finalmente in Milano, colà principiai a compor di proposito per servizio degl'Italiani Teatri.

Tuttociò ho voluto riferir ingenuamente colla sola mira di far rilevare il vero, e solo stimolo, ch'ebbi per darmi intieramente a questo genere di studio. Altro non fu esso certamente, se non se la invincibile forza del genio mio pel Teatro, alla quale non ho potuto far fronte. Non è perciò maraviglia se in tutti i miei viaggi, le mie dimore, in tutti gli accidenti della mia vita, in tutte le mie osservazioni, e sin ne' miei passatempì medesimi, tenendo sempre rivolto l'animo, e fisso a questa sorta di applicazione, m'abbia fatta un'abbondante provvisione di materia atta a lavorarsi pel Teatro, la quale riconoscer debbo, come un'inesausta miniera d'argomenti per le teatrali mie composizioni; ed ecco come insensibilmente mi sono andato impegnando nella presente mia Professione di Scrittore di Commedie. E per verità come mai lusingar alcuno senza di questo particolar genio dalla natura stessa donato, di poter riuscire fecondo, e felice Inventore, e Scrittore di Commedie?

“La cosa più essenziale della Commedia (scrive un valente Francese) è il ridicolo. Avvi un ridicolo nelle parole, ed un ridicolo nelle cose; un ridicolo onesto, e un ridicolo buffonesco. Egli è un puro dono della natura il saper trovar il ridicolo d'ogni cosa. Ciò nasce puramente dal genio. L'arte, e la regola vi han poca parte, e quell'Aristotile, che sa così bene insegnar a far piangere gli uomini, non dà alcun formale precetto per farli ridere“.

Che cosa può dunque far mai chi non ha questo genio dalla natura? Potrà ben egli, quando abbia formato collo studio un buon senso, rettamente giudicar forse delle opere altrui in questo genere medesimo, ma non produrne felicemente delle proprie. Potrà forse anche, dopo di aversi bene stillato il cervello

patria, hotărât să mă las purtat de acea forță dinlăuntru meu care mă trăgea numai și numai înspre teatru. După ce m-am perindat prin mai multe orașe italiene, observând rânduiețile și obiceiurile atât de felurite ce înfloresc pe meleagurile din această minunată parte a Europei, m-am statornicit în cele din urmă la Milano, unde m-am apucat să scriu piese pentru teatrele italiene.

Am dorit să spun deschis toate acestea cu unicul scop de a arăta care este adevăratul și singurul imbold ce m-a făcut să mă dăruiesc întru totul studierii acestei arte. Fără doar și poate că el n-a fost altul decât pornirea mea de nestăvilire pentru teatru, căreia n-am putut să mă împotrivesc. Nu e așadar de mirare că în toate călătoriile mele, pe oriunde am stat, în toate întâmplările vieții mele, în tot ce am văzut, până și în clipele mele de desfătare, fiind mereu cu tot sufletul dăruit doar acestei îndeletniciri, am agonisit un material bogat, numai bun să fie folosit în teatru, și care, trebuie să recunosc, alcătuieste un izvor nesecat de subiecte pentru piesele mele; și uite așa, pe nesimțite, am fost absorbit de actuala mea profesie de scriitor de comedii. La drept vorbind, cum s-ar lăsa cineva legănat de speranța că ar putea deveni un bun și rodnic plăsmuitor și scriitor de comedii, dacă n-ar fi înzestrat de natură cu un asemenea har?

„Lucrul de căpetenie într-o comedie (scrie un ilustru francez) este ridicolul. Există un ridicol în cuvinte, un altul în lucruri; un ridicol onest, unul bufon. Este un adevărat har de la natură să știi să găsești în toate ridicolul. El ia naștere întotdeauna numai din talent. Arta și regulile ajută prea puțin; pildă stă Aristotel, care știe atât de bine să ne învețe cum să-i facem pe oameni să plângă, dar n-a dat nici o regulă privitoare la cum să-i facem să râdă.“⁷

Așadar, ce poate să facă cel care e lipsit de acest har de la natură? Ar putea foarte bine, după ce și-ar forma prin învățătură bunul-gust, să judece corect piesele pe care le scrie altul, dar nu să-și plăsmuiască el însuși unele cu măiestrie. Ar mai putea, eventual, după ce și-ar bate capul cu tomurile învățaților iluștri

Cuprins

<i>Prefață</i> de Carmelo Alberti	7
<i>Cronologie</i>	27
<i>Notă asupra ediției și traducerii</i>	39
A Sua Altezza Reale il Serenissimo Infante di Spagna	
Don Filippo, Duca di Parma, Piacenza, Guastalla	48
Alteței Sale Regale Preamăritul Infante al Spaniei Filip,	
Duce de Parma, Piacenza, Guastalla	49
Prefazione dell'autore	50
Prefața autorului	51
Tomo I	76
Tomul I	77
Tomo II	88
Tomul II	89
Tomo III	94
Tomul III	95
Tomo IV	102
Tomul IV	103
Tomo V	108
Tomul V	109
Tomo VI	120
Tomul VI	121
Tomo VII	126
Tomul VII	127
Tomo VIII	136
Tomul VIII	137
Tomo IX	164
Tomul IX	165

Tomo X	190
Tomul X	191
Tomo XI	226
Tomul XI	227
Tomo XII	260
Tomul XII	261
Tomo XIII	286
Tomul XIII	287
Tomo XIV	314
Tomul XIV	315
Tomo XV	336
Tomul XV	337
Tomo XVI	354
Tomul XVI	355
Tomo XVII	374
Tomul XVII	375
<i>Note</i>	395